

Лабораторни размисли на тема: Предиабет и инсулинова резистентност.

RBS

FBS

GTT

HbA1c

М.Божилова МДЛ Цибалаб ЕООД, София

Научна среща на Софийският клон на Българското Дружество по Клинична Лаборатория, съвместно с ДиаХем ООД, официален представител за България на фирма Bio-Rad, 26-ти Март 2026 г. София

Глюкоза
RPG, FPG, OGTT

HbA1c

Insulin

C-peptid

Основни въпроси:

1. Защо – диагноза, скрининг?
2. Какво – материал?
3. Как – метод?
4. Кога ни служи полученият резултат?

Защо?

- В болшинството от случаите захарен диабет тип 2 се диагностицира едва при поява на **късни усложнения** на заболяването.
- Голям процент от пациентите със ЗД тип 2 остават **недиагностицирани**.
- “**Предиабетът**”, включващ двете нарушения (НГГ и НГТ) е рисков фактор за развитие както на ЗД, така и на ССЗ в бъдеще.
- Установено е, че **редуцирането на теглото и редовната физическа активност** могат да намалят риска от прогресия на НГТ в ЗД тип 2.
- Има доказателства, че и приложението на метформин, акарбоза, орлистат, тиазолидиндиони, GLP-1 рецепторни агонисти може ефективно да намали риска от прогресия в ЗД, въпреки че промяната в стила на живот е решителната стъпка в тази насока.

Предиабет
Захарен диабет

Едни и същи
изследвания за
скрининг и диагноза

Плазмена глюкоза на гладно
HbA1c
ОГТТ

Българско дружество
по ендокринология
Bulgarian Society of Endocrinology

Симптоми на диабет - загуба на тегло, полиурия, полидипсия ...

Повишен риск от диабет (въпросник), поява на усложнения/съпътстващи заболявания

Определяне на: RPG; FPG; HbA1c (като се отчитат влияещите фактори)

	Без нарушение	Предиабет	Диабет
FPG	< 5,55 mmol/l	5,55 - < 7,0 mmol/l	≥ 7,0 mmol/l
RPG			≥ 11,1 mmol/l
HbA1c	< 5,7 % < 39 mmol/mol	5,7 - < 6,5 % 39 - < 48 mmol/mol	≥ 6,5 % ≥ 48 mmol/mol

Плазмена глюкоза на **2-ия** час при ОГТТ

< 7,8 mmol	7,8 - < 11,1 mmol/l	≥ 11,1 mmol/l
Без нарушение	IGT	Диабет
FPG 5,55 - < 7,0 mmol/l		
IFG		

Диагноза

Симптоми на диабет - 1 тест извън реф.гр.

Липса на симптоми - 2 теста извън реф.гр.

Едновременно измерване на глюкоза и HbA1c има практични предимства - показателите се допълват взаимно.

Показания за ОГТТ: • FPG: 6,1-6,9 mmol/l; • нормална FPG, но наличие на рискови фактори за ЗД; • HbA1c – 5,7-6,4%;

Различия в препоръките

- използва **по-високи** прагове за **IFG**:
6.1–6.9 mmol/L
- не използва **HbA1c** за диагностика на предиабет в глобален скрининг (несигурност за качество и достъпност в много страни)

следва критериите на WHO за IFG и IGT и тези на ADA за HbA1c в здравни системи, където това е осъществимо

Предиабет

	Без нарушение	Предиабет
FPG	< 5,55 mmol/l	5,55 < 7,0 mmol/l
RPG		
HbA1c	< 5,7 % < 39 mmol/mol	5,7 - < 6,5 % 39 - < 48 mmol/mol

- използва **по-ниски** прагове за **IFG**:
5.6–6.9 mmol/L
  - **HbA1c 5.7–6.4% (39–47 mmol/mol)**
- ADA дефинира предиабет по-широко и по-чувствително, с включване на HbA1c

IEC (2009г.) препоръка за използване на **HbA1c** като **диагностичен критерий за диабет**, като:

- Определи **HbA1c ≥ 6.5%** за диагностика на диабет
- Въведе зона **6.0–6.4%** като **висок риск за диабет**

Този доклад поставя основата за по-късните официални препоръки на ADA и други организации.

Последици от различията в препоръките:

В графа референтни
стойности на
различни лаборатории
се наблюдават:

Глюкоза: 3,3 – 6,1 mmol/l

Глюкоза: 3,3 – 5,6 mmol/l

HbA1c: <6,0%; 6,0-6,5% ↑ риск от диабет

HbA1c: <5,7%; 5,7-6,5% предиабет

Предиабет

“Оформят се и две допълнителни състояния между нормален глюкозен толеранс и захарен диабет:

Нарушена гликемия на гладно (IFG) – плазмена глюкоза на гладно от **6,1 mmol/l до 6,9 mmol/l**;

Нарушен глюкозен толеранс (IGT) – плазмена глюкоза на 2-ри час в хода на ОГТТ между **7,8 mmol/l и 11,0 mmol/l**.”

HbA1c: 5,7 - 6,4% е една от индикациите за провеждане на ОГТТ, а не критерий за диагноза предиабет.

Българско дружество
по ендокринология
Bulgarian Society of Endocrinology

World Health
Organization

Диагностични прагове

Референтни граници ↔ Диагностични
критерии

могат да са различни

Диагностичните прагове **не зависят от възрастта.**

С възрастта средните стойности за (глюкоза и HbA1c) се покачват, но това не променя диагностичните критерии.

Alter	extrem erniedrigt	extrem erhöht	Referenzbereich
≤ 1T	30	300	40 - 60
1T - 8W4T	40	300	50 - 80
8W4T - 18J	40	300	60 - 100
18J - 60J	40	300	74 - 106
60J - 90J	40	300	82 - 115
90J - 120J	40	300	75 - 121

ГЛЮКОЗА

Възраст	Екстремно ↓	Екстремно ↑	Реф.гр. mmol/L
≤ 1 ден	1.67	16.67	2.22 – 3.33
1д–8седм	2.22	16.67	2.78 – 4.44
8седм–18г	2.22	16.67	3.33 – 5.56
18–60г	2.22	16.67	4.11 – 5.89
60–90г	2.22	16.67	4.56 – 6.39
90–120г	2.22	16.67	4.17 – 6.72

HbA1c NGSP (%) Referenzbereich: 4,3-6,1; Therapieziel: < 7

- FPG: $< 5,55 \text{ mmol/l}$
- HbA1c $< 6,5\%$

не изключват наличието на манифестен ЗД

оГТТ

≈ 30% от хората с глюкоза $\geq 11,10 \text{ mmol/L}$ на 2ч. имат FPG $< 5,55 \text{ mmol/L}$ и HbA1c е $< 6,5\%$.
IGT може да се установи само с помощта на оГТТ.

оГТТ – измерване на 1 час?

март 2024г. IDF препоръча предефиниране на диагностичните критерии за диабет чрез определяне глюкозата и на 1 час.

- $\geq 8.6 \text{ mmol/L}$ → висок риск / междинна хипергликемия
- $\geq 11.6 \text{ mmol/L}$ → диагностичен праг за диабет

Връзка на 1-часовата стойност $8,6 \text{ mmol/L}$ със сърдечно-съдов риск и увреждане на органите-мишени, по-висока обща смъртност.

Glucose: a simple molecule that is not simple to quantify

R Gambino, Clinical chemistry, 2007

Глюкоза
RPG, FPG, OGTT

Пълна кръв

<

Плазма

Er съдържат по-малко вода на 1 обем.
Glu в Er е 0,55-1,11 по-ниска от плазмената;

Венозна

<

Капилярна

На гладно разликата е 0,1-0,3 mmol/L;
След хранене разликата нараства;
oГTT – до 20-25% / 1-4 mmol/L;

≈ 5,8 mmol/L

Най- ↓

Пълна кръв венозна

≈ 6,0

+ 2-5%

Пълна кръв капилярна

САМОКОНТРОЛ

Плазмено
еквивалентни ст.

±15% грешка

≈ 6,5

+10-15%

Венозна плазма

>

Серум

≈ 6,27

≈ 6,8

+15-20%

Капилярна плазма

2-5% / 0.1 – 0.28 mmol/L по-ниска

**ДИАГНОЗА
СКРИНИНГ**

... повишен риск от ЗД тип 2 при FPG в рамките на референтния диапазон до 5,55 mmol/L.

... рискът от развитие на ЗД при FPG 4,83-5,00 mmol/L е 1,81 пъти по-↑ от този при FPG 4,55 mmol/L и 3,05 пъти по-↑, при FPG е между 5,27 и 5,49 mmol/L.

Tirosh A, et al. Normal fasting plasma glucose levels and type 2 diabetes in young men. N Engl J Med 2005

Какво изследваме – материал?

Решаващ фактор при измерване на глюкозата е **преаналитичният!**

От 2011 г. ADA вече не препоръчва използването само на NaF за контрол на гликолизата ...

NaF/KOx

... в 61% от случаите глюкозите в **серумна** епруветка с гел са **по-високи** от тези в **NaF**. Разликата е 4,6% на 2-я час ($\approx 0,3$ mmol/L), но може да е и по-висока $> 0,55$ mmol/L в 206 случая и 0,825 mmol/L в 23 случая.

R Gambino. Glucose: a simple molecule that is not simple to quantify. Clinical chemistry, 2007

Ср. грешка в измерената глюкоза при използване на NaF варира между 0,28 и 0,39 mmol/L в различни проучвания, но реалната грешка при отделен пациент може да достигне до 1,1 mmol/L, ако изминат >3 ч. от вземането до отделянето на плазмата или ако WBC и Plt е повишен.

Raymond Gambino R., Bruns D. Stabilization of glucose in blood samples: out with the old, in with the new. Clin Chem Lab Med 2013

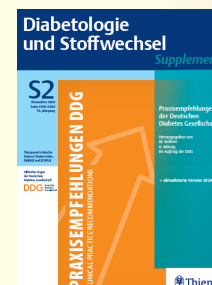
Какво изследваме – материал?

През 1-я час скоростта на ↓ на глюкозата в епруветки с флуорид, е еднаква с тази при епруветки без флуорид, а гликолизата продължава до 4 ч., ако плазмата не е отделена. След 4 ч. глюкоза в цяла кръв при наличие на флуорид остава стабилна в продължение на 72 часа при стайна температура.

Може в серум или плазма, но **плазмата се препоръчва за диагностика**. Плазмата позволява незабавно центрофугиране, за да се предотврати гликолизата, без да се чака съсирването на кръвта.

„... Трябва да се използват епруветки, **с добавки за пълно и незабавно инхибиране на гликолизата и коагулацията**, ако кръвната проба не може да се обработи в рамките на **15 мин.** Серумът е неподходящ. ...“

Glukose (Fluorid)
Glukose (GlucOExact)
Glukose (Serum)

- **Бременни:** скрининг и диагностика на GDM
- **Всички пациенти:** oГТТ

Коректно да информираме в какъв материал е извършен анализът.

Какво изследваме – материал?

Данни за ефективността на цитратния буфер за ↓ на гликолизата датират от 1988 г., когато Uchida K, et al. за първи път описват този метод за подкиселяване на серума.

Na Fluoride, Na₂EDTA, Citric Acid and Sodium Citrate pH 5,3–5,9

Hersteller	Produktname	Korrekte Befüllung absolut notwendig	Ausreichendes Mischen erforderlich	Verdünnungsfaktor
Greiner bio-one	Vacuette FC-Mix	nein	10-mal	nein (Granulat)
Kabe	Primavette, KABEVETTE	ja	wenige Male	1,16 (flüssiger Zusatz)
Sarstedt	S-Monovette GlucoEXACT	ja	wenige Male	1,16 (flüssiger Zusatz)

- Добавянето на **цитратен буфер** към NaF постига незабавно и пълно подтискане на гликолизата, „златен стандарт“ за диагностика на диабет и гестационен диабет.
- Цитратният буфер подкислява кръвта (↓pH), → незабавно деактивира ключови ензими хексокиназа и фосфофруктокиназа в самото начало на гликолитичния процес.
- NaF инхибира ензима енолаза, но това става по-късно в метаболитната верига, което позволява на глюкозата да спадне с около 5-10% в първия час след вземането.
- Комбинираните епруветки **поддържат нива на глюкоза, максимално близки до тези in vivo до 24ч. без центрофугиране** на пробата и до 48ч. при 22°C, когато пробата е центрофугирана.

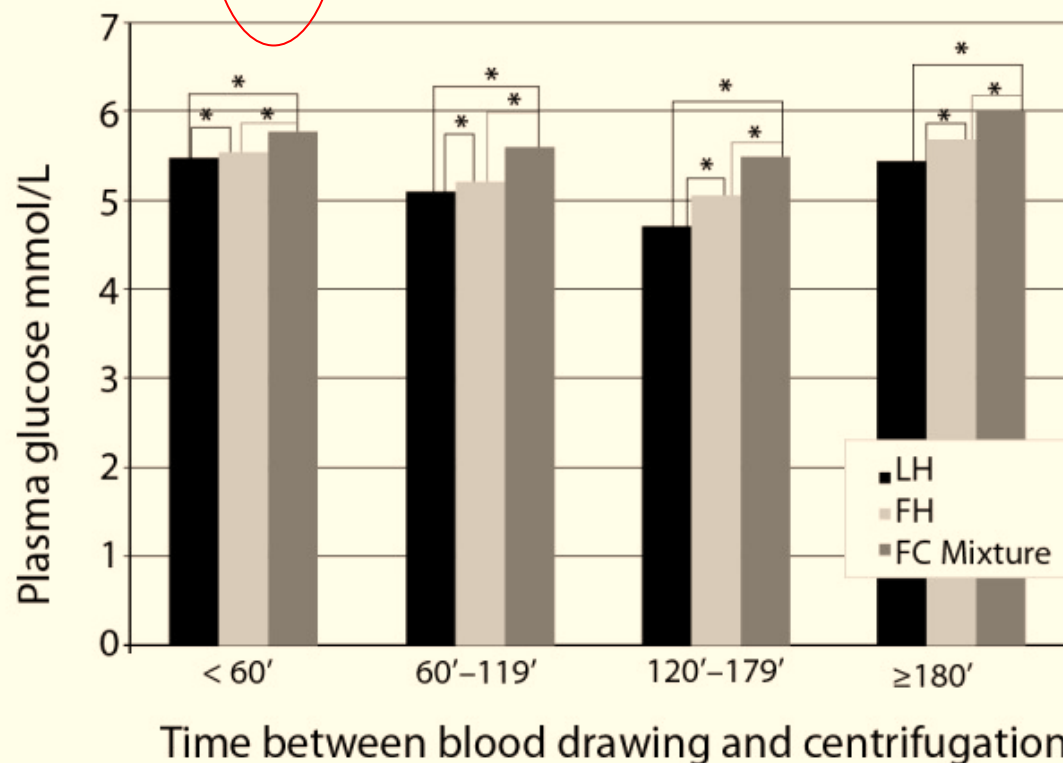

S

N (375)	138	100	77	60
	<60'	60'-119'	120'-179'	≥180'
LH	5,49	5,10	4,71	5,43
FH	5,55	5,21	5,05	5,68
FC-Mixture	5,77	5,60	5,49	6,02

медианната плазмена
глюкоза в mmol/l

- литиев хепарин (LH),
- NaF/Na хепарин (FH) и
- NaF/цитратен буфер/Na₂EDTA (FC-Mixture)

Съхранение на 15–25 °C до
центрифугиране

Проучването демонстрира ефективността в подтискане на гликолизата (**незабавно и веднага**) при използване на епруветки съдържащи NaF, цитратен буфер и Na EDTA.

Effectiveness of citrate buffer-fluoride mixture in Terumo tubes as an inhibitor of in vitro glycolysis. Graziella Bonetti, et al. and on behalf of the Italian joint SIBioC-SIPMeL Study Group on Diabetes Mellitus. Biochem Med (Zagreb). 2016

Ако при глюкозата акцентът е върху преданалитични фактор, то при **HbA1c** той е върху **аналитичният**.

HbA1c

Основополагащи клинични проучвания

Diabetes Control and Complications Trial (DCCT; USA; 1993 г.) и United Kingdom Prospective Diabetes Study (UKPDS; 1998 г.)

препоръки за конкретни гликемични цели, базирани на HbA1c

NGSP е създадена през 1996 г.

с цел хармонизиране на измерванията на HbA1c, така че резултатите от рутинните анализи да бъдат проследими до тези на DCCT (впоследствие до UKPDS)

През 2004 г. Работната група на IFCC за HbA1c разработва Референтна система за HbA1c: Референтен метод (количествено определяне на гликираните и негликираните хексапептиди чрез HPLC-electrospray MS или HPLC-CE) и **SRM**, съставени от чист HbA1c и HbA0

IEC 2009 г.

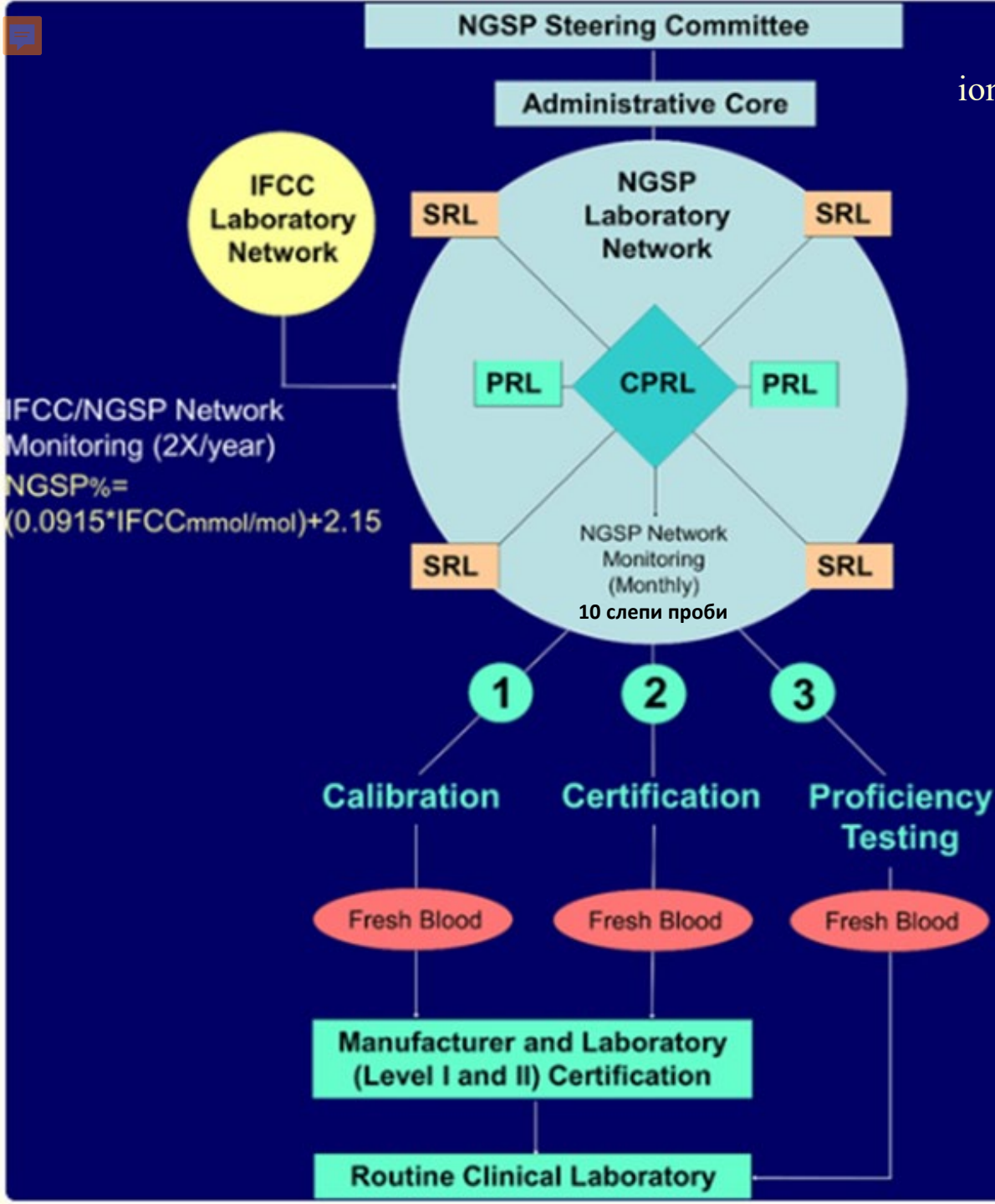
HbA1c за диагностика на диабет

ADA 2010 г.

HbA1c за скрининг и диагностика на диабет

IDF и WHO 2011 г.

*През 2010 г. в САЩ нито един метод за HbA1c не е одобрен от FDA за диагностика на диабет, а само за мониторинг.
2019 официално одобрени са 17 метода.*

ion-exchange HPLC method ($\approx$ DCCT)

PRLs:

- US (CPRL)
- The Netherlands
- Japan

SRLs:

- US (n=3)
- The Netherlands (N=5)
- Japan (n=1)
- China (n=1)

ion-exchange HPLC method,
boronate affinity HPLC,
immunoassay, capillary
electrophoresis, enzymatic

CV% между лабораториите
в мрежата постоянно са под
2% и продължават да ↓

Сертифицирането на производителите!

Сертификатите са валидни за срок от една година.

В сертификата се посочват методът, апаратът, както и партидите на използваните реагенти и калибратори по време на сертификационния процес.

<https://ngsp.org/certified.asp>

Подходите на NGSP и IFCC за стандартизация на резултатите за HbA1c имат различни, но допълващи се цели:

- Основната цел на IFCC е да се осигури **проследимостта** на производителите на база точност (проследимост до метод от по-висок порядък чрез непрекъснатата верига, несигурността на всеки етап трябва да бъде документирана).
- NGSP определя **допустими граници за представянето на методите**, базирани на клиничната необходимост, т.е. препоръките за грижи при диабет, издадени от клиничните дружества.

Методът на IFCC се счита за метод от по-висок порядък в сравнение с метода на NGSP CPRL. Въпреки отличната линейна корелация ($r > 0,99$) между резултатите на NGSP и IFCC, **стойностите не са еднакви**.

Основното уравнение за връзката NGSP/IFCC е:

DCM	From IFCC to DCM	From DCM to IFCC
NGSP (USA)	$NGSP = (0.09148 * IFCC) + 2.152$	$IFCC = (10.93 * NGSP) - 23.50$
JDS/JSCC (Japan)	$JDS = (0.09274 * IFCC) + 1.724$	$IFCC = (10.78 * JDS) - 18.59$
Mono-S (Sweden)	$Mono-S = (0.09890 * IFCC) + 0.884$	$IFCC = (10.11 * Mono-S) - 8.94$

... **референтната система на IFCC** трябва да бъде основата за световната стандартизация, ... **резултатите трябва да се докладват както в „стандартизирани“ IFCC (mmol/mol), така и в „хармонизирани“ NGSP/DCCT (%) единици**.

Независимо от консенсусното становище, отделните държави решават как да се докладват резултатите за HbA1c.

Тъй като данните от проучвания и препоръки са базирани на NGSP/DCCT/UKPDS HbA1c, много държави са избрали да докладват HbA1c **само в NGSP/DCCT (%) единици**. Обратно, някои държави (предимно в Европа) са избрали да докладват резултатите **само в mmol/mol**. Няколко държави докладват резултатите **и в двете единици**.

**Интериндивидуална биологична вариация
HbA1c при здрава популация - 7,1%.**

Тя се определя от:

1. **Вариацията в средната концентрация на глюкозата през последните месеци;**
2. Други фактори:
  - Пропускливост на Ер за глюкоза,
  - Скорост на гликиране на Hb-a,
  - **Продължителност на живота на Ер – ключов източник на биологична вариация,**
  - Концентрация на Hb-a,
  - Генетични ф-ри;

Твърде много фактори могат да повлияят резултата (↓↑),
въпреки че много от тях са редки.

Weykamp C., Siebelder C., Leters E., Slingerland R., English E.
The risk of clinical misinterpretation of HbA1c: Modelling the impact of biological variation and analytical performance on HbA1c used for diagnosis and monitoring of diabetes. Clinica Chimica Acta 2023

CONCLUSIONS

Impact Variables on Interpretation

Variable	Diagnosis	Monitoring
Biological Variation	Red	Green
Bias	Orange	Yellow
Imprecision	Yellow	Orange

Impact low high

Challenges

- Awareness potential misinterpretation
- Reduction Analytical Bias
- Characterization Sources
- Biological Variation of HbA1c

Независими от метода на измерване:

120-90 ден 10%

90-30 ден 40%

30-1 ден 50%

HbA1c

↑оборот на Er
↑еритропоеза
↑разрушаване на Er

- Хемолитична анемия (таласемии, абнормни Hb-ни, имунни, цефалоспорици ....)
- Кръвоизлив
- Лечение с Fe или B12
- Хиперспленизъм
- Напреднало ХБЗ, диализа + ЕРО
- Тежка чернодробна недостатъчност
- Бременност
- Ревматоиден артрит
- Кистозна фиброза на панкреаса
- Кръвопреливане
- Антиретровирусни, сулфасалазин, рибавирин, ...

HbA1c

↓оборот на Er
↓еритропоеза
↓разрушаване на Er

- Анемия, дефицит на Fe, B12, фолиева к-на
- Спленектомия
- ↓ на костния мозък
- Полицитемия вера

HbA1c > 6,5% → обикновено диагноза ЗД

HbA1c < 6,5% → не изключва диагнозата ЗД

HbA1c

HbA1c не е подходящ при:

- Бременни
- Жени до около 2 месеца след раждане

Усложнена интерпретацията на HbA1c по време на бременност:

HbA1c ↓ в ранна бременност поради увеличен оборот на Er (↓ живот на Er от 120 дни на 90 дни и ↑ производство на еритропоетин) и хемодилуция. Обикновено HbA1c ↓ до 12-16 г.с., достига плато до 20-24 г.с. и се ↑ отново през третия триместър (инсулинова резистентност).

HbA1c не се приема като диагностичен критерий за гестационен диабет, който се определя изключително чрез oГTT.

Не е надежден индикатор за гликемичен контрол по време на бременност.

Настоящите насоки на ADA препоръчват жени с рискови фактори за тип 2 диабет да бъдат прегледани при първото пренатално посещение, използвайки стандартни диагностични критерии, а именно глюкоза или HbA1c.

- Етническа принадлежност – HbA1c е с $\approx 4 \text{ mmol/mol Hb}$ ($\approx 0,4\%$) по-висока при афроамериканци в сравнение с кавказци.

- **Възраст**

Референтни диапазони на HbA1c при възрастни

Възраст	Roth J et al., 2016 (n=6783)	Masuch A et al., 2019 (n=8665)
<40 години	27–41 mmol/mol Hb (4,6–5,9%)	20–42 mmol/mol Hb (4,0–6,0%)
40–<60 години	29–44 mmol/mol Hb (4,8–6,2%)	21–44 mmol/mol Hb (4,1–6,2%)
≥ 60 години	31–46 mmol/mol Hb (5,0–6,4%)	25–49 mmol/mol Hb (4,4–6,6%)

Референтни диапазони 2,5-97,5-и персентил за HbA1c при възрастни без диабет, според двете големи изследвания в Германия.

Стойността на HbA1c се увеличава с възрастта при хора без диабет.
Това увеличение може да бъде от 4 до 8 mmol/mol Hb (**0,4 до 0,7%**).

HbA1c референтни граници <5,7% ? <6,0% ?

Методични интерференции:

Като цяло съществуват две основни категории методи

методи, които се основават на разликата в заряда на молекулите: катионообменна високоефективна течна хроматография (CE-HPLC) и капилярна електрофореза.

методи, основани на структурни различия: афинитетна високоефективна течна хроматография (affinity-HPLC) и имуноанализи

▪ **Хемоглобинови варианти**, в зависимост от метода на измерване могат да доведат до фалшиво ↓/↑ резултат.

Голям проблем в миналото.

NGSP редовно оценява методите за HbA_{1c}, за интерференции от най-често срещаните хетерозиготни хемоглобинови варианти (HbAS, HbAC, HbAE, HbAD) и/или HbF<15%.

<https://ngsp.org/interf.asp>

20-те най-често използвани метода за измерване на A1C и повлияването им от HbC, HbS, HbE, HbD или ↑HbF.

При хомозиготни хемоглобинови варианти (например Hb SS, Hb CC, Hb EE) или комбинации от два варианта като Hb SC, всички методи са ограничени поради **липса на HbA като референтна фракция**.

Резултатите не са надеждни за клинична интерпретация.

Методични интерференции:

- Точността и възпроизводимостта на HbA1c измерването намаляват при **напреднало ХБЗ (G4–G5)**, особено ниска е надеждността при пациенти на диализа. Подходящи контролни параметри: гликиран албумин или фруктозамин.

Карбамилиран Hb - неензимно карбамилиране (реакция с цианат при ↑ урея).
При йонообменна HPLC може да се коелуира с HbA1c → ↑HbA1c.

- Новородени (HbF ~90%)
- Ацетилиран Hb – прием на ацетилсалицилова к-на (↑HbA1c)
- Ацеталдехид-HbA1 – алкохолизъм (↑HbA1c)
- Тг >19,7 mmol/L (↑HbA1c)
- Билирубин > 342 μmol/L (↑HbA1c)

Нарушения в гликирането:

↓ гликирането / ↓HbA1c:

- ↑ дози Vit E > 600–1200 mg/
- ↑ дози Vit C > 1 g/дн
(конкурентен механизъм)

↑ податливост на гликиране / ↑HbA1c:

- оксидативният стрес при Fe-дефицит

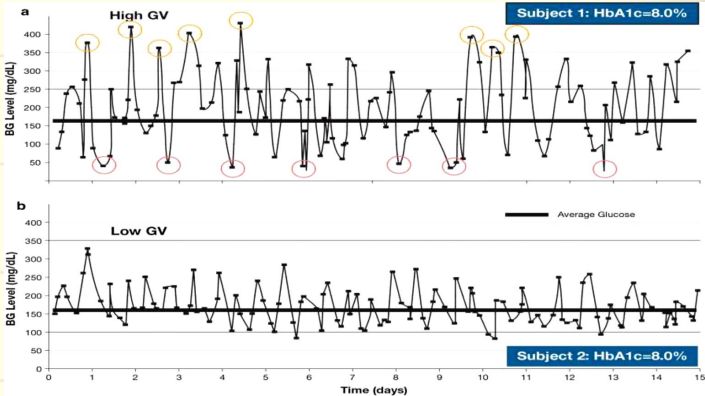
Глюкоза и HbA1c: одобрени за диагностика на ЗД, имат предимства и недостатъци, допълват взаимно.

HbA1c

(+ = влияние, -= няма или почти няма влияние)

Фактор	Глюкоза (плазма на гладно)	HbA1c
Мускулна активност	+	-
Прием на храна	+	-
Място на вземане на кръв	+	-
Хемоглобинопатии	-	+
Хематологични заболявания	-	+
Оборот на еритроцитите	-	+
Възраст	-	+
Индивидуална дневна вариация	+(12-15%)	-(<2%)
Стабилност на пробата	+(нестабилна в пълна кръв)	-(стабилна до 7 дни при стайна температура)

HbA1c недостатъци:
Невъзможност за оценка на флуктоациите на глюкозата;
Невъзможност за оценка на хипогликемиите;

CV ≤2% гарантира 95% вероятност, че разлика ≥0.5% Hb A1c отразява реална промяна в гликемичния контрол

Кога ни служи полученият резултат?

Как трябва да се оцени **единична измерена стойност**, като се вземе предвид **неопределеността** на измерването?

Резултат $\pm$ CV%

Дали **отклонението** на лабораторният резултат от диагностичния клиничен праг е достатъчно голямо, за да се смята, че резултатът **със сигурност е над (или под) този праг**. За да се отговори на този въпрос, се използва минималната разлика (Minimale Differenz, MD).

MD показва **абсолютната аналитична вариация в единиците на измерваната величина** при определен диагностичен праг. MD се изчислява от **стандартното отклонение (SD)**.

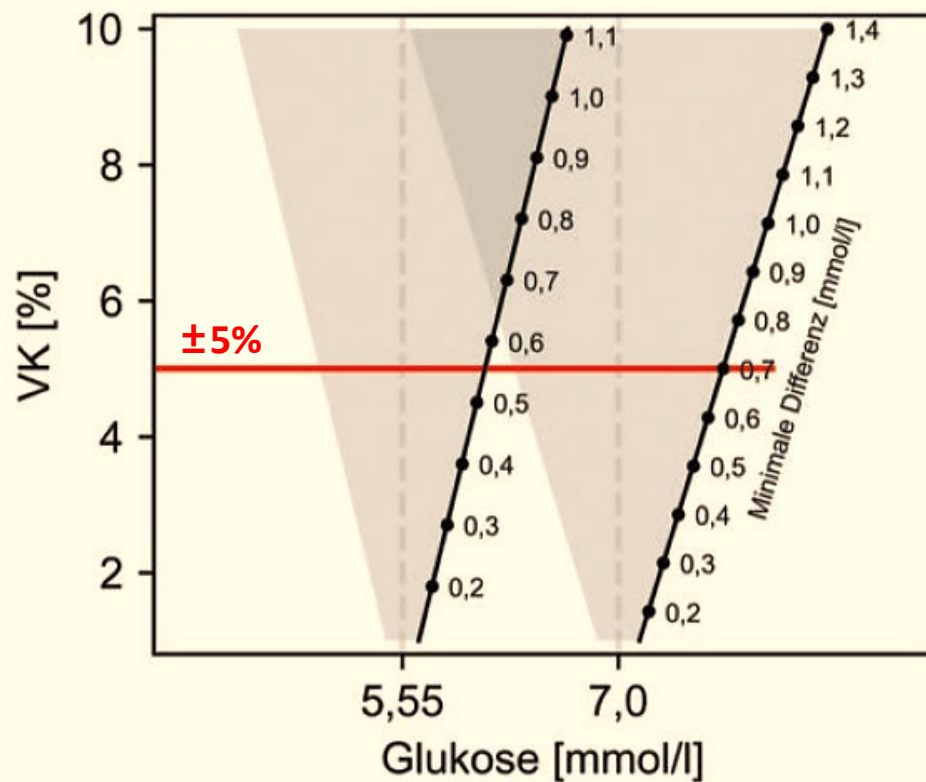
$$MD = k \times SD$$

$k = 1,65$ при **90% доверителен интервал**

$k = 2$ при **95% доверителен интервал**

MD позволява на лабораториите да оценят дали даден резултат **сигурно се различава от диагностичния праг**, като се вземат предвид случайни измервателни грешки.

MD, в единиците на измерване на глюкозата **mmol/l**, при стойности за диагностични решения **5,55 mmol/l** и **7,0 mmol/l** и максимално допустимия **CV% $\pm 5\%$** за глюкоза от ВЛКК в Германия.

Пр.: при 2% CV

5,55 mmol/l MD = $\pm 0,2$ mmol/L

7,0 mmol/l MD = $\pm 0,27$ mmol/L

oГТТ → GDM 1 стойност над

0ч. $\geq 5,1$ mmol/l MD = $\pm 0,2$ mmol/L

1ч. ≥ 10 mmol/l MD = $\pm 0,4$ mmol/L

2ч. $\geq 8,5$ mmol/l MD = $\pm 0,34$ mmol/L

Когато диагностичните прагови стойности $\pm$ MD са **под зоната на припокриване на изобразените „фунии“**, те могат **да бъдат аналитично сигурно разграничени една от друга** и по този начин **да се използват за поставяне на диагноза**.

Лабораторният резултат трябва да отстои от диагностичния праг със стойност $> MD$, за да е сигурно, че той е под/над (достоверно различен) от него.

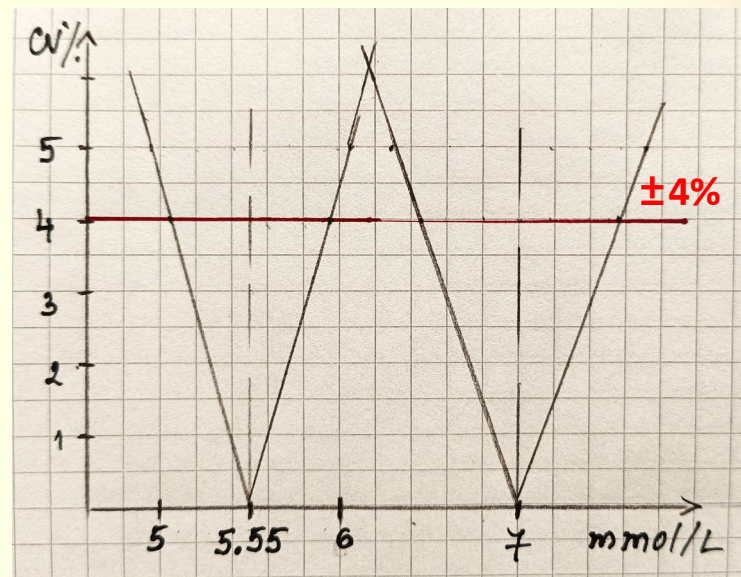
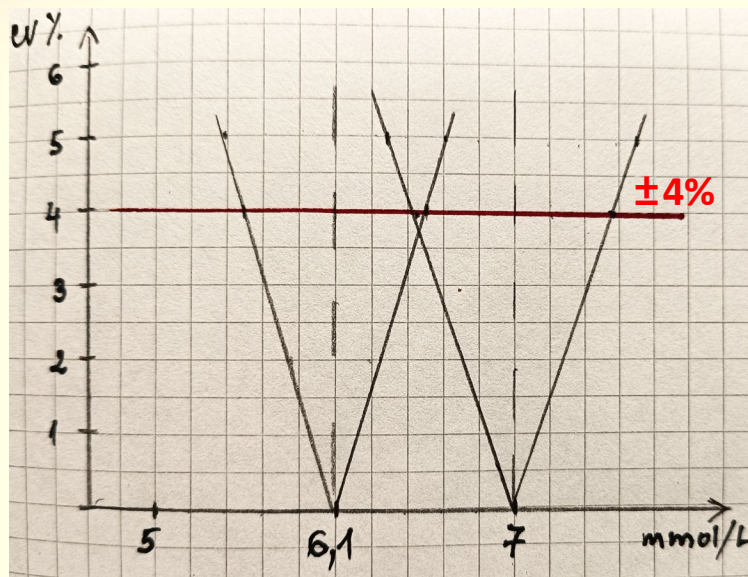
CV%	5,7%	6,5%
1%	0,11	0,13
2%	0,23	0,26
3%	0,34	0,39
4%	0,46	0,52
5%	0,57	0,65
6%	0,68	0,78
	MD	

При **максимално допустим CV% за HbA1c в Германия $\pm 3\%$** точката на пресичане и припокриване на фуниите е над чертата, обозначаваща допустимият CV%.

Това означава, че **дори при CV 3%** граничните стойности за HbA1c: **5,7% и 6,5%** могат **аналитично да бъдат разграничени една от друга** и по този начин **да се използват за поставяне на диагноза**.

България

Максимално допустим CV% за глюкоза $\pm 4\%$

При CV 4% граничните стойности за глюкоза:

- 6,1 и 7,0 mmol/l
- 5,55 и 7,0 mmol/l (по-сигурно)

могат аналитично да бъдат разграничени една от друга
и могат да се използват за поставяне на диагноза.

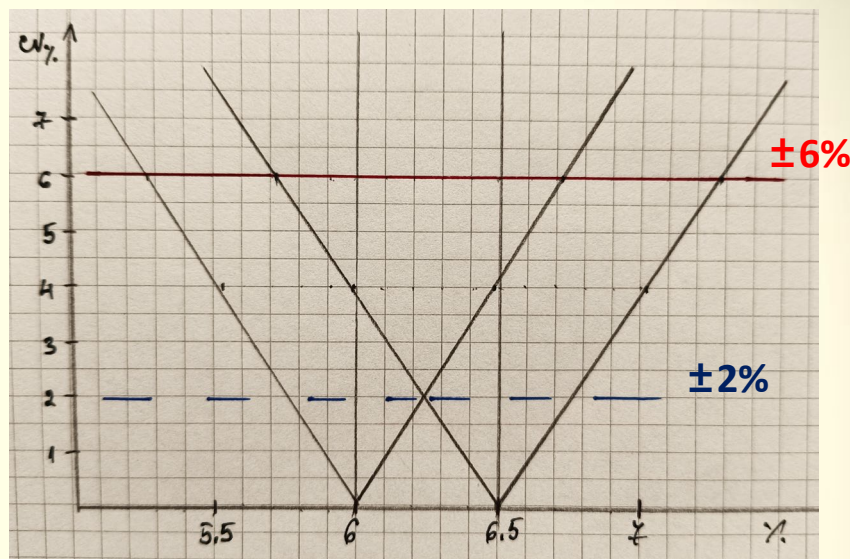
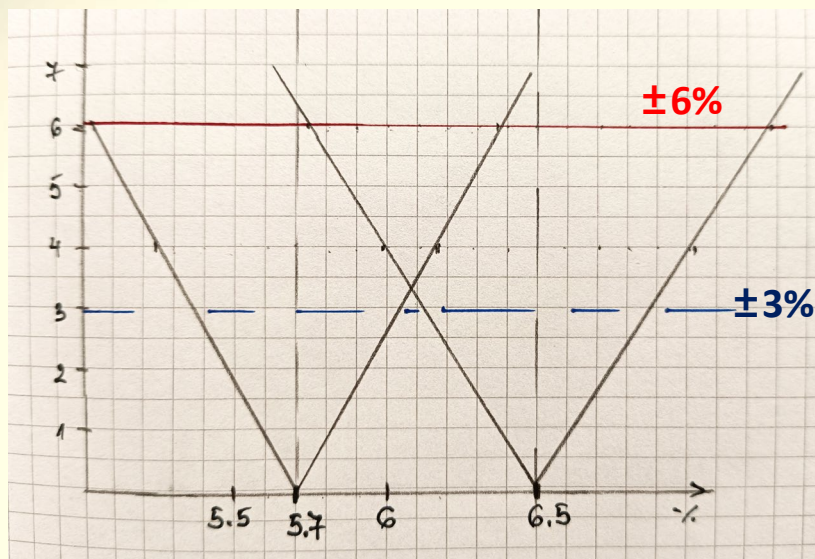

Българско дружество
по ендокринология
Bulgarian Society of Endocrinology

World Health
Organization

Интраиндивидуалната биологичната вариация е значително по-голяма от аналитичната,
аналитичната неточност има минимален принос към разликите в резултатите.

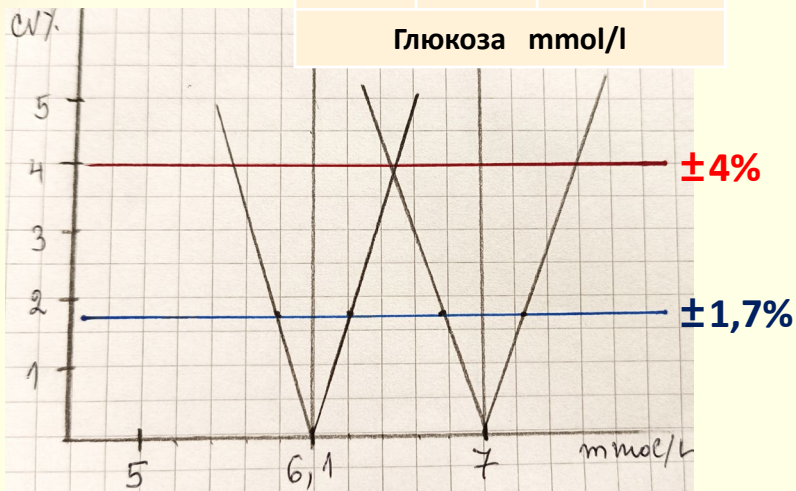
При CV 6% граничните стойности за HbA1c 5,7 и 6,5% не могат аналитично да бъдат сигурно разграничени една от друга и не могат да се използват за поставяне на диагноза.

- При HbA1c 5,7% и 6,5% максимално допустимият CV% следва да е $\pm 3\%$,
- При HbA1c 6,0% и 6,5% максимално допустимият CV% следва да е $\pm 2\%$,

Препоръчителен CV ВЛКК: $<1.5\%$

Target	CV%	MD	N
5,59	1,66	0,19	50
13,4	1,79	0,48	49

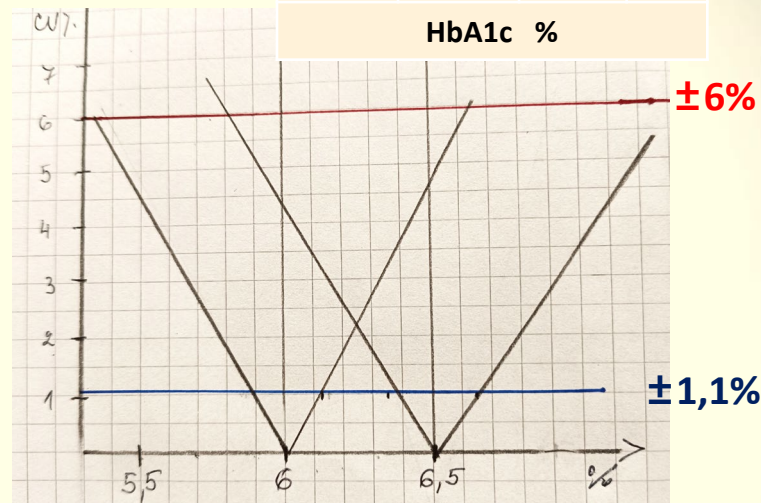
Глюкоза mmol/l

6,1 ± 0,21   7,0 ± 0,24 mmol/l

Target	CV%	MD	N
5,14	1,1	0,11	40
9,93	1,1	0,22	39

HbA1c %

6 ± 0,13%   6,5 ± 0,14%

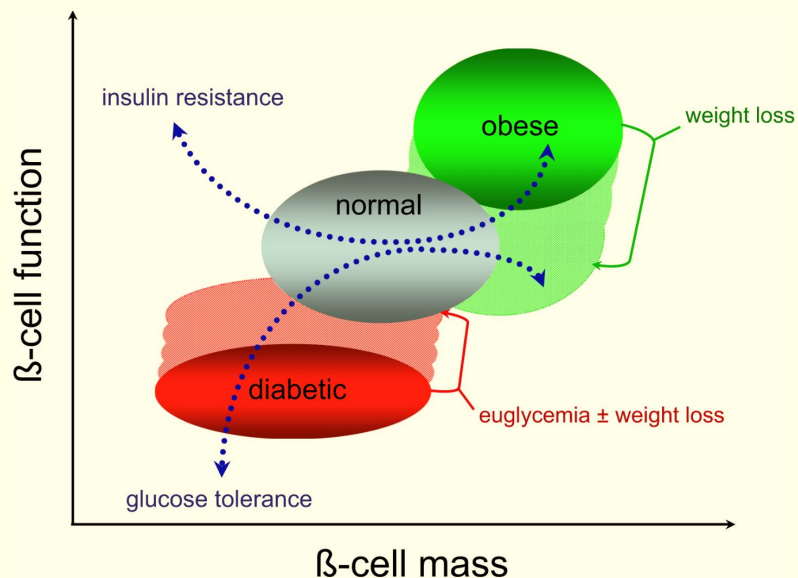
При постигнатите CV% в лабораторията, използваните диагностични прагови стойности могат **аналитично да бъдат разграничени една от друга.**

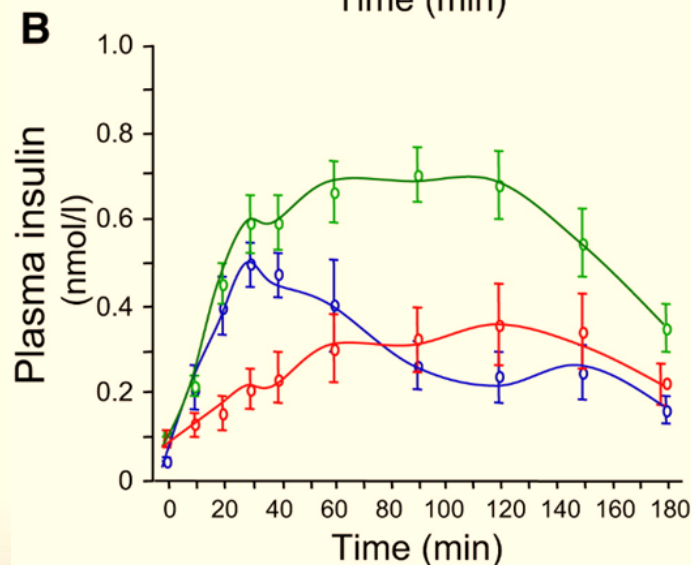
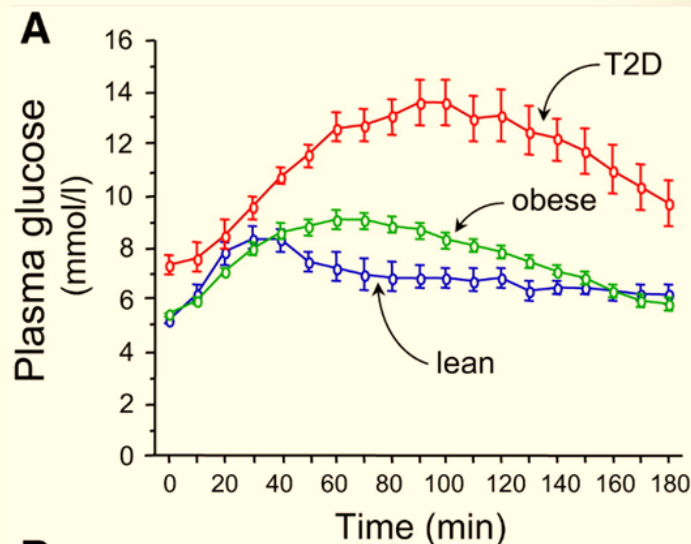
The Vicious Cycle: Obesity causes IR → Pancreas causes HI → HI promotes **more fat storage** and IR → **Further obesity**.

Insulin

C-peptid

ЗД тип 2 се характеризира с **инсулинова резистентност** и **дисфункция на β -клетките**. Въпреки това ЗД тип 2 никога не се развива, освен ако бета-клетките не успеят да компенсират инсулиновата резистентност. ... или тя по някакъв начин не бъде ↓ ...

Table 1. Indices of insulin secretion and β cell function.

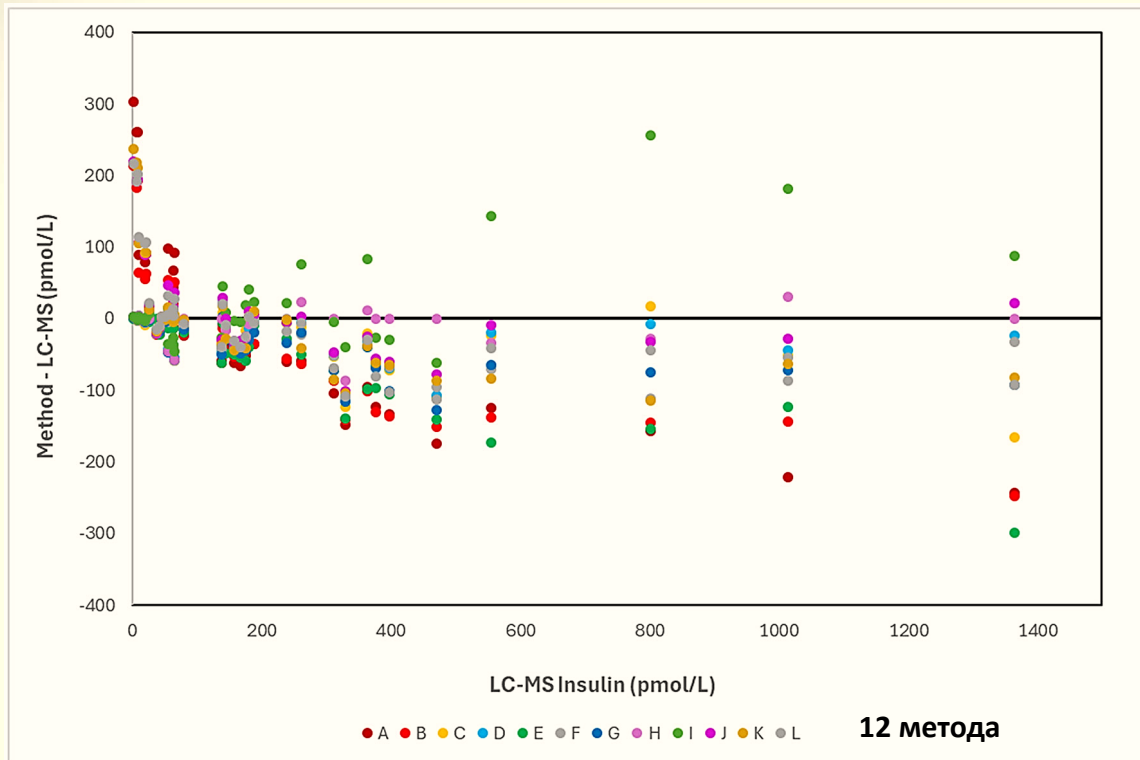
Glucose Clamp-Based Indices Gold standard but difficult to perform in clinical settings	
Acute insulin response (AIR)	Area under the curve (AUC) of plasma insulin during first 10 min of hyperglycemic clamp (200 mg/dL).
AIRmax	AIR with arginine stimulation. Reflects maximal insulin secretion.
Disposition index (DI)	Insulin secretion (AIR) adjusted for insulin sensitivity (M value). Reflects "true" β cell function.
Glucagon Challenge Test	
C-peptide or increase in C-peptide at 6 min	C-peptide ≤ 1.0 ng/mL or increase in C-peptide ≤ 0.5 ng/mL indicates insulin-dependent state [7].
Indices Based on 75 g Oral Glucose Tolerance Test (OGTT) or Meal Tolerance Test (MTT)	
Insulinogenic index (II)	Increment of insulin divided by increment of glucose during first 30 min of 75 g OGTT.
AUCinsulin/AUCglucose	AUC of insulin divided by AUC of glucose.
Oral DI	DI based on 75 g OGTT or MTT. Homeostasis model assessment of insulin resistance (HOMA-IR) or Matsuda index is used as insulin sensitivity index; <i>i.e.</i> , oral DI is calculated as $II/HOMA-IR$ or $AUCinsulin/AUCglucose \times Matsuda$ index.
Indices Based on Single Blood Sample Simple and easy to use in clinical settings	
HOMA- β	$360 \times \text{fasting insulin (mU/L)} / (\text{fasting glucose (mg/dL)} - 63)$.
Fasting C-peptide	≤ 0.5 ng/mL indicates insulin-dependent state [7].
C-peptide to glucose ratio (CPRI)	C-peptide (ng/mL)/glucose (mg/dL) ($\times 100$). Assessed in fasting and postprandial states.
Proinsulin to insulin ratio (P/I ratio)	Reflects β cell health or exhaustion.
Others	
Urinary C-peptide	24 h urinary C-peptide reflects daily total insulin secretion. Recently, the utility of 2 h postprandial urinary C-peptide has been reported (See text).

Insulin

C-peptid

*Yoshifumi Saisho.
Postprandial C-
Peptide to Glucose
Ratio as a Marker of
Cell Function:
Implication for the
Management of
Type 2 Diabetes.
Int.J.Mol.Sci.2016*

Всички методи претендират за проследимост до стандарта на СЗО 66/304, значителната вариабилност между инсулиновите тестове продължава да съществува.

40 проби

участващи производители - 9:

- Abbott Laboratories
- Beckman Coulter Inc.
- DiaSorin Deutschland GmbH
- QuidelOrtho
- Fujirebio Inc.
- Siemens Healthineers
- Tosoh Corporation
- Mercodia AB
- Roche Diagnostics GmbH

2,19 - 1364,13 pmol/L

0,37 - 227,36 mU/L

Диапазонът на разликите на методите спрямо LH-MS варира от -298,2 до +302,6 pmol/L (от -49,7 до +50,4 mU/l)

Липсата на стандартизация ↓ възможността за обобщаване на резултатите от проучванията, разработването на общи референтни интервали и клинични насоки.

	Immunotech Beckman Coulter IRMA	Abbott Architect CMIA	Roche Cobas, Elecsys ECLIA
Обхват на измерване	0.3 - 300.0 mU/L	1.0 - 300.0 mU/L	0.2 - 1000.0 mU/L
F mU/L→pmol/L	x 6.945	x 7.175	x 6.945
Проследимост	WHO 1st International Reference Preparation NIBSC code: 66/304		
Реф.гр. на гладно	2.1 – 22.0 mU/L	3 - 17.1 mU/L	2.6 - 24.9 mU/L
ОГТТ – 15 мин.	17.5 – 67.9	няма	няма
ОГТТ – 30 мин.	8.1 – 104.1*	няма	няма
ОГТТ – 60 мин.	16.2 – 72.6	3 - 45	няма
ОГТТ – 120 мин.	3.2 – 32.0	8.7 - 30	няма

При здрави - пик ≈ 30 мин. (ОГТТ) и остава ↑ над изходното ниво за повече от 2 ч.

Инсулинът на гладно е средно 8,6 mU/l, след хранене достига пик ≈ 60,3 mU/l.

При затлъстяване: на гладно ≈ 20,1 mU/l, след хранене ≈ 120,5 mU/l.

Инсулин на гладно >12,2 mU/L е cut off предложен за дефиниране на хиперинсулинемия.

Zhang A., Wellberg E., Kopp J., Johnson J. Hyperinsulinemia in Obesity, Inflammation, and Cancer. Diabetes Metab J. 2021

При здрави по време на ОГТТ инсулина се покачва 5-7 пъти спрямо базалното ниво, с пик на 30 мин. на 120 мин. до 2-3 пъти изходната стойност.

За оценка функционалността на β -клетките, С-пептида е по-добър маркер от инсулина:

- До 90% от секретирания инсулин се разгражда в черния дроб по време на първото му преминаване. $T_{1/2} \approx 5$ мин.
- С-пептид - елиминира предимно ($\approx 80\%$) чрез бъбреците. $T_{1/2} \approx 30$ мин.
- С-пептид не се влияе от инжектиран инсулин.
- С-пептид, устойчив на разграждане в хемолизирана кръв

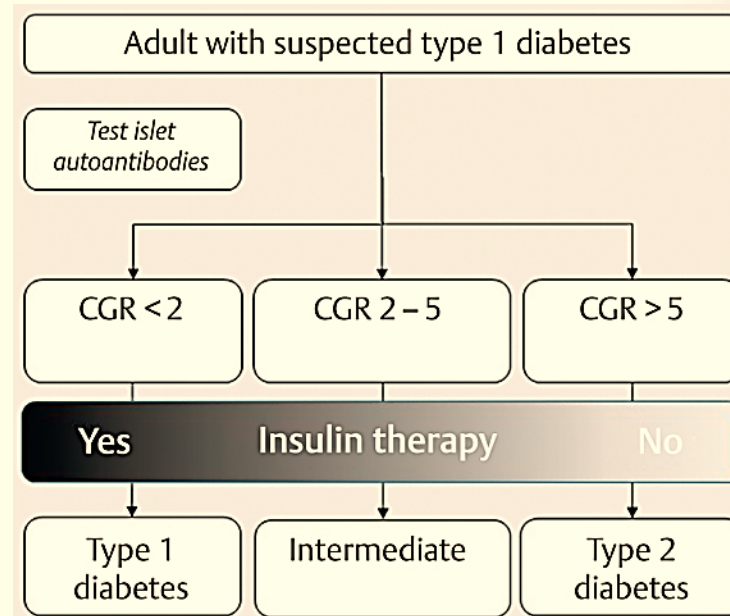
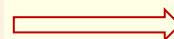
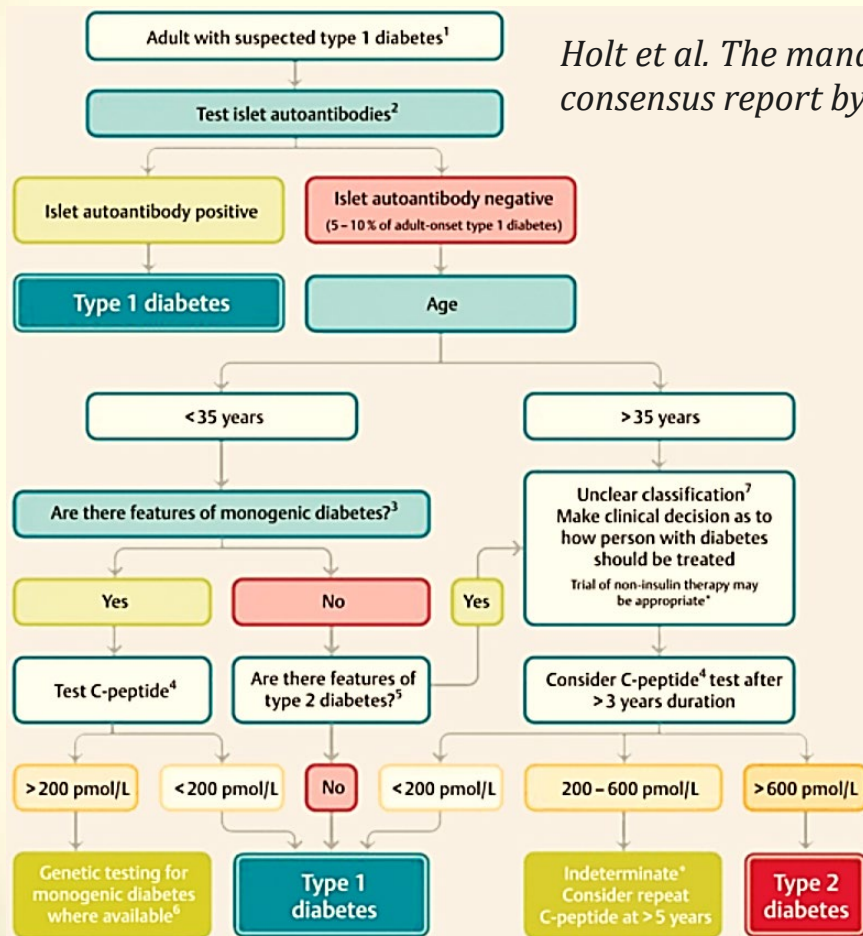

Проблеми:

- липсва стандартизация на измерването.
- оценката на С-пептид е ограничена с $\downarrow$ на гломерулната филтрация ($\downarrow$ клирънс) $GFR < 50 \text{ mL/min/1.73 m}^2$ (фалшиво $\uparrow$).
- глюкоза на гладно $> 14 \text{ mmol/L}$ (глюкозотоксичност)
- ограничения за приложимостта му по време на терапия:
  - Секретагози** (СУП, Глиниди) - $\uparrow$ ендогенната секреция $\rightarrow \uparrow$ C-peptide
  - GLP-1 рецепторни агонисти и DPP-4 инхибитори** - подобряват глюкозо-зависимата инсулинова секреция. Могат да $\uparrow$ C-peptide (особено постпрандиално)
  - SGLT2 инхибитори** $\downarrow$ глюкозата чрез бъбречна екскреция. По-ниска гликемия $\rightarrow$ по-нисък стимул за инсулинова секреция. C-peptide може да бъде по-нисък вторично.

Съотношение С-пептид/глюкоза е нов параметър:

- Класифициране на ЗД;
- Диференциране на **инсулинов дефицит** от **инсулинова резистентност**;
- Определяне нуждата от **незабавна инсулинова терапия**;

Съотношение С-пептид/глюкоза за оптимизиране на терапията.

Fritsche A et al. Considering Insulin Secretory Capacity as Measured by a Fasting C-Peptide/Glucose Ratio in Selecting Glucose-Lowering Medications. Exp.Clin.Endocrinol.Diabetes 2022

Постпрандиално / 2ч след хранене:

[Saisho et al. \(2016\)](#)

Отразява максималният секреторен капацитет на β клетките.

По-добре предсказва нуждата от инсулинова терапия.

$$\frac{\text{C-peptide ng/ml}}{\text{Glucose mg/dl}} \times 100$$

$$\frac{\text{C-peptide nmol/l} \times 3,02}{\text{Glucose mmol/l} \times 18} \times 100$$

**Постпрандиално
C-пер/Glu**

**Инсулинов секреторен
капацитет**

< 2

Загуба на β -кл. функция

≥ 2

Запазена β -кл. функция

На гладно / 8-12ч. след хранене:

[Fritsche et al. \(2023\)](#)

Мярка за базалната инсулинова секреция.

По-малка вариабилност.

Елиминира влиянието на инкретините при постпрандиалната инсулинова стимулация.

$$\frac{\text{C-peptide pmol/l}}{\text{Glucose mg/dl}}$$

$$\frac{\text{C-peptide nmol/l} \times 1000}{\text{Glucose mmol/l} \times 18}$$

**C-пер/Glu на
гладно**

**Инсулинов секреторен
капацитет**

< 2

Инсулинов дефицит

2-5

Намален

> 5

Инсулинова резистентност

*прагови стойности, са получени с
C-пептиден анализ на Siemens*

*Благодарност на д-р И.Стефанова,
за помощта и подкрепата при подготовката.*

54-г. жена с T23Д

Предходен контрол: HbA1c 6,4%

При постъпване:

- Hb: 80 g/l ↓
- LDH: 499 U/L ↑
- Общ билирубин: 32,5 μmol/l ↑
- Хаптоглобин: < 0.03 g/l ↓
- Глюкоза: 9.77 mmol/l ↑
- HbA1c: 2,6% ↓↓↓

Диагноза: Хемолитична анемия

След овладяване на хемолизата:

- Hb: 142 g/l
  - Глюкоза: 7,49 mmol/l
  - HbA1c: 4,7%
- Нормализиране на еритроцитната преживяемост
- HbA1c започва да отразява по-реално гликемията

Механизъм:

- Налице е **ускорено разрушаване на еритроцитите**
  - Намалява средната продължителност на живота им
  - Гликирането на хемоглобина е **времезависим процес**
  - Еритроцитите не „живеят“ достатъчно дълго, за да натрупат HbA1c
- ☞ **Фалшиво нисък HbA1c**, независимо от реалната гликемия.

76-г. мъж с T23Д

Преди 1 месец (кардиологичен контрол):

- Глюкоза: **10,88 mmol/l**
- Hb: **141 g/l**
- HbA1c: **9,8%** → Лош гликемичен контрол

Контрол **10 дни след кръвопреливане** по повод остра анемия (кръвоизлив от стомашна язва):

- Глюкоза: **9,77 mmol/l**
- HbA1c: **5,6%** Несъответстващ на гликемията.

Механизъм:

- Въвеждане на донорски еритроцити, които имат **нормален или нисък HbA1c** и не отразяват реално гликемията на пациента;
- „Разреждане“ на циркулиращите собствени еритроцити, което намалява относителният дял на силно гликираните клетки;

☞ **Фалшиво нисък HbA1c**

*Merino M., López R., Casado L.
Factors that interfere with the HbA1c
result. 2025, Atencion Primaria*

Интерпретацията е невъзможна до 3 месеца:

- Животът на еритроцитите е ~120 дни
- Донорските еритроцити циркулират до 2–3 месеца
- До тогава HbA1c не отразява реалния гликемичен контрол

68-г. мъж

10727278 Проби Прикачени файлове			
Тест/Профил	Резултат	Флаг	Единици
Гликиран Хемоглобин (HbA1c)	6.20	↑	% (NGSP)
☐ Глюкозотолерантен ОГТТ 3 кр. (75g glucose)			
Глюкоза (Glucose)	4.90		mmol/l
Глюкоза - 60та мин	13.70	↑	mmol/l
Глюкоза - 120 та мин	5.33		mmol/l
Креатинин (Creatinine)	67.10		μmol/l
Пикочна киселина (Uric acid)	378.00		μmol/l
☐ Липиден профил			
Холестерол - общ (Total Cholesterol)	4.45		mmol/l
Холестерол - HDL-Cholesterol	2.56		mmol/l
Холестерол - LDL-Cholesterol calc.	1.52		mmol/l
Триглицериди (Triglyceride)	0.82		mmol/l

Две изследвания с отклонения.

Предиабет или диабет?

52-г. мъж

13.01.2026г.

10678804		Глюкоза (Glucose)		6.58	↑	mmol/l
Тест/Профил		Резултат	Флаг	Единици		
Калий (K ; Potassium)		5.60		mmol/l		
Insulin (Серумен Инсулин)		47.70	↑	mU/l		
Вземане на биол. материал за медицински изсл.		манипулация				
НОМА (IR) индекс		13.46		индекс		

01.02.26г.

10724744 Проби Прикачени файлове				
Тест/Профил	Резултат	Флаг	Единици	
Гликиран Хемоглобин (HbA1c)	5.60		% (NGSP)	
Тест/Профил	Резултат	Флаг	Единици	
⊖ ОГТТ + Трикрат. Инсулин	Профил		*	
Глюкоза (Glucose)	5.92		mmol/l	
Глюкоза - 60та мин	12.40	↑	mmol/l	
Глюкоза - 120 та мин	8.67	↑	mmol/l	
Insulin (Серумен Инсулин)	76.40	↑↑	mU/l	
Insulin (60 м post 75g glucose)	381.00		mU/l	
Insulin (120 м post 75g glucose)	505.00		mU/l	
HOMA (IR) индекс	20.10		индекс	

Предиабет или диабет?

Възможно ли е стойностите на Инсулина да са резултат от започната терапия?

10724734

Проби

Прикачени файлове

Тест/Профил	Резултат	Флаг	Единици
☒ Cibalab ЛЕЙДИ Плюс	Профил		*
☐ ОГТТ + Трикрат. Инсулин	Профил		*
Глюкоза (Glucose)	4.79		mmol/l
Глюкоза - 60та мин	6.31		mmol/l
Глюкоза - 120 та мин	3.69		mmol/l
Insulin (Серумен Инсулин)	10.20		mU/l
Insulin (60 м post 75g glucose)	40.90		mU/l
Insulin (120 м post 75g glucose)	21.50		mU/l
HOMA (IR) индекс	2.17		индекс

47-г. жена

2.60 - 25.00

Достатъчни ли са референтните стойности на инсулин на гладно за оценка на динамиката му в хода на ОГТТ?

10759247

Проби

Прикачени файлове

Тест/Профил	Резултат	Флаг	Единици
☒ СУЕ (ESR)	Профил		*
☒ Пълна Кръвна Картина (CBC)	Профил		*
☐ ОГТТ + Трикрат. Инсулин	Профил		*
Глюкоза (Glucose)	5.13		mmol/l
Глюкоза - 60та мин	7.72		mmol/l
Глюкоза - 120 та мин	6.57		mmol/l
Insulin (Серумен Инсулин)	6.98		mU/l
Insulin (60 м post 75g glucose)	330.00		mU/l
Insulin (120 м post 75g glucose)	309.00		mU/l
HOMA (IR) индекс	1.59		индекс

54-г. жена

2.60 - 25.00